

szkoła podstawowa **7-8**

OPRACOWANIA lektur uzupełniających

BOLESŁAW PRUS

ZEMSTA

Streszczenia lektur
uzupełniających

Charakterystyki
i problematyka

Odpowiedzi na
pytania z testów
i sprawdzianów

pewniak
na teście

GRĘG
WYDAWNICTWO

BOLESŁAW PRUS

Biografia

Bolesław Prus (właśc. Aleksander Głowacki) urodził się **20 VIII 1847 r.** w Hrubieszowie, zmarł **19 V 1912 r.** w Warszawie. Wcześnie utracił rodziców i znalazł się pod opieką brata Leona. Brał udział w powstaniu styczniowym, został ranny i znalazł się w szpitalu, następnie w więzieniu w Lublinie. Po zwolnieniu ukończył gimnazjum w Lublinie, a potem studiował na wydziale matematyczno-fizycznym Szkoły Głównej w Warszawie. Na życie zarabiał korepetycjami, pracował też jako robotnik. Studia przerwał, a następnie podjął na nowo w Instytucie Rolniczo-Leśnym w Puławach. W połowie lat 80. związał się z naturalistami, czego owocem była *Placówka*. W 1895 r. odbywał podróże zagraniczne. Pod koniec życia prowadził działalność społeczną i filantropijną. W 1905 r., jako członek Komitetu Obywatelskiego, pomagał strajkującym robotnikom. Przez całe życie cierpiął na agorafobię (lęk przestrzeni). Był przeciwnikiem emancypacji kobiet, negatywnie oceniał powstanie styczniowe. Prus debiutował krótkimi formami w „Kurjerze Niedzielnym” i „Kurjerze Świątecznym”. Od 1874 r. pisał stałe felietony w „Niwie”, a od 1875 r. cykl „Kronik” w „Kurjerze Warszawskim”. Do najważniejszych utworów Prusa należą: *Anielka i inne opowiadania* (1880), *Placówka* (1880), *Lalka* (1890), *Emancypantki* (1894), *Faraon* (1897). Zmarł w trakcie pracy nad powieścią pt. *Przemiany*. Został pochowany na Powązkach, na grobie wyryto napis: „Serce serc”.

” ZEMSTA

Wyjaśnienie tytułu utworu

Tytuł *Zemsta* odnosi się do **postaw Polaków**, którzy ponad sto lat żyli pod zaborami i **chcą się odegrać na swoim wrogu**. Dla jednych zemsta opiera się jedynie na krwawym odwecie, dla innych może mieć ona jednak zupełnie inne oblicze. Uważają, że najbardziej dotkliwe dla zaborcy byłoby odbudowanie silnego państwa. Zło można bowiem pokonać jedynie czyniąc dobro.

Czas i miejsce akcji

Akcja noweli toczy się **na początku XX w.** W tekście jest mowa o roku 1908, w którym została przyjęta ustawa wywłaszczeniowa. Wydarzenia rozgrywają się w jednej z **paryskich podziemnych kawiarni**.

Bohaterowie utworu

Władysław Miler – główny bohater, niski blondyn o stalowych oczach i energicznych ruchach. Jest zaangażowany politycznie, **szuka najlepszego sposobu, aby zemścić się na zaborcy**. Początkowo wydaje się zdeterminowany do odwetu, chce, aby Prusacy odczuli dotkliwie rewanz ze strony Polaków. **Pod wpływem spotkania z Ahamkarą dostrzega błędy w swoim rozumowaniu** – dociera do niego prawda, że za pomocą zła nie można czynić dobra. Najpierw jest gotów poświęcić swoje życie i oddać duszę za możliwość szkolenia Niemcom, później zrywa umowę, mimo że zdaje sobie sprawę z konsekwencji swojego wyboru. Uświadamia sobie, że patriotyzm to też działanie dla rozwoju kraju, praca, kształtowanie swego charakteru. Może być **symbolem człowieka przelomu romantyzmu i pozytywizmu**. Romantyczne jest działanie pod wpływem silnych emocji, chęć poświęcenia się za ojczyznę, ale racjonalizm, zapal do pracy, do odbudowywania tego, co zostało zniszczone przez wiele lat zaborów – to już cechy pozytywisty.

Iswar Ahamkara – znany jogin, słynący z umiejętności czytania w myślach innych ludzi, widzenia przez ściany, oglądania przeszłości i przyszłości. Krążą o nim plotki, że potrafi się unosić w powietrzu, znikać, pojawiać się w różnych miejscach. Gdy nadchodzi, w powietrzu czuć chłód lub prąd, napięcie elektryczne. Przez niektórych **uważany za szarlatana**, inni uznają go za **wcielenie diabła**. Oferuje Milerowi władzę, potęgę i **wolność czynienia zła w zamian za duszę**.

Zygmunt Goldberg – wysoki brunet, **zwolennik krwawej zemsty**. Mściwy i gotowy na wszystko, nawet zabijanie dzieci i starców. Reprezentuje poglądy romantyczne.

Jan Czerski – łysawy szatyn z ciemną brodą, sprawia wrażenie sennego. Pozytywista, **przeciwnik rozwiązań siłowych**. Jego zdaniem ludzie nie żyją po to, żeby się mścić, ale żeby spełniać **misję cywilizacyjną**. Uważa, że dzięki pracy, wykorzystaniu możliwości umysłu i cnoty Polacy są w stanie wznieść się na wyżyny.

Plan wydarzeń

1. Spotkanie mężczyzn w kawiarni.
2. Plan zemsty na Prusakach przedstawiony przez Goldberga.
3. Odmienna opinia Czerskiego.
4. Spotkanie Milera z Ahamkarą.
5. Umowa – oddanie duszy w zastaw przez Milera za możliwość czynienia zła i władzę.
6. Wizja przyszłości – upadek Prus, odrodzenie niepodległej Polski.
7. Próba zerwania paktu – groźba śmierci.
8. Uznanie priorytetów – dobro kraju ponad własne życie. Zerwanie paktu.
9. Ocknięcie się Milera ze snu i zmiana nastawienia do zemsty.

Krótkie streszczenie

Akcja toczy się w Paryżu, na początku XX w. Przy kawiarnianym stoliku siedzi trzech mężczyzn: Jan Czerski, Władysław Miler i Zygmunt Goldberg. Rozmawiają na temat odptactenia się Prusom za ponad sto lat niewoli. Goldberg jest zwolennikiem krwawej zemsty. Uważa, że za każde wyrządzone zło Polacy powinni odptacić Prusakom co najmniej dziesięciokrotnie. Innego zdania jest Jan Czerski, który sądzi, że Polacy nie potrzebują śmierci kolejnych rodaków, liczy się bowiem to, żeby Polska podźwignęła się cywilizacyjnie. Wymaga to ciężkiej pracy, pomysłowości, której Polakom nie brakuje, oraz cnót takich jak wytrwałość, oszczędność, sprawiedliwość i rzetelność. Tylko w ten sposób Polacy mogą pokazać swoją wartość. Obu opiniom przystuchuje się Władysław Miler, który wydaje się zwolennikiem idei Goldberga. Za wolność Polski byłby gotowy oddać duszę diabłu. Nie musi długo czekać. Gdy tylko jego znajomi rozchodzą się, wracając do swoich obowiązków, Miler spotyka się z Ahamkarą, który zaprosił go do swojego stolika. Podczas rozmowy Hindus proponuje Polakowi, że chętnie zawrze z nim umowę. Ma ona polegać na zastawieniu swojej duszy przez Milera na sto miliardów lat, w zamian za co otrzyma niezwykłą potęgę – przez dwadzieścia lat będzie mógł wyrządzać krzywdy innym. Mężczyzna godzi się na to. Dostaje jednak możliwość zobaczenia, jak wyglądałaby przyszłość bez jego udziału. Najpierw widzi Prusaków, którym wiedzie się coraz gorzej, później Polaków, którzy stworzyli wolne państwo na ziemiach Afryki. Jego oczom ukazuje się społeczeństwo o niezwykłych cechach charakteru, jest to wizja wręcz utopijna. Przekonuje go to do zmiany zdania – chce unieważnić umowę. Jest już jednak za późno. Za zerwanie paktu grozi mu śmierć. Po krótkim wahaniu decyduje się oddać życie w imię wolności swoich rodaków, lecz zamiast umrzeć – budzi się w kawiarni, nie wiedząc, czy jego spotkanie z Ahamkarą było rzeczywistością czy tylko snem. Mimo to zmienia poglądy na temat wartości i sensu zemsty.

STRESZCZENIE

W jednej z paryskich kawiarni spotkało się trzech Polaków: Władysław Miler, Zygmunt Goldberg i Jan Czernski. Pierwszy z nich pyta zniecierpliwiony o plan zemsty na zaborcy. Drugi odpowiada, że wszystko już obmyślił, potrzebuje tylko pieniędzy i ludzi gotowych poświęcić życie. Następnie opowiada, co chce zrobić. Zamierza krwawo pomścić przodków. Nie wystarczy mu zasada „oko za oko, ząb za ząb”, chce zwielokrotnić odwet. Nie oszczędzi nawet kobiet i dzieci. Opowiada o swoich planach z romantycznym zapętem. Chce udowodnić Niemcom, że nie można krzywdzić słabszych, bo oni mogą zemścić się metodami, których nikt nie jest w stanie przewidzieć. Miler ostrzega go, że nie znajdzie ludzi do takiego działania. Wtedy wzburzony Goldberg nazywa Polaków durniami, uważa, że z tajałkami, jak nazywa Niemców, nie można postępować inaczej, bo oni nie są w stanie zrozumieć żadnych szlachetnych postaw. Miler jest gotowy przyznać mu rację, ale pyta o zdanie Czernskiego. Ten zupełnie inaczej patrzy na ten problem i twierdzi, że przelewanie krwi nie jest dobrą metodą. Uważa projekt Goldberga za niedorzeczny i nieuczciwy. Porównuje go do sytuacji dwóch chłopów, którzy zebraли żyto. Każdy z nich miał go pełną stodołę. Jeden wymłócił swoje zbiory, część ziarna zmielił, część zostawił do ponownego posiania, a słomę sprzedał. W ten sposób zapewnił dostatek swojej rodzinie i dodatkowo pomógł innym ludziom. Drugi wykorzystał swoje zbiory, aby podpalić cudze stodoły. Zmarnował to, co posiadał, zniszczył owoce pracy innych osób, trafił do więzienia, a na dodatek sprowadził niestawę na swoją rodzinę. Miler nie potrafi jednak zrozumieć, jak inaczej można dokonać zemsty. Czernski tłumaczy więc, że powołaniem narodów nie jest niszczenie, lecz budowanie. Polacy powinni wykorzystać swoje mocne strony: energię do pracy, rozum zdolny do wymyślenia wynalazków oraz cnoty – wytrwałość, oszczędność, rzetelność i sprawiedliwość. Goldberg próbuje zdyskredytować słowa Jana, nazywając je tchórzostwem, lecz ten wyjaśnia, że to właśnie jest odwaga. Tłumaczy też, że skoro Polacy stracili jedną z najważniejszych wartości – ziemię, muszą spotęgować swoje pozostałe zalety. Tylko dzięki nim będą w stanie się podnieść.

Wkrótce zarówno Goldberg, jak i Czernski opuszczają kawiarnię, zostawiając zamyślonego Milera. Jan przed wyjściem wspominał o joginie Ahamkarze, uważanym za szarlatana. Władysław myśli o tym, że oddałby duszę, aby móc rozprawić się z Prusakami. Po chwili pojawia się przy nim służący z biletem wizytowym. Miler widzi na nim nazwisko: Iswar Ahamkara. Jest bardzo ciekawy tej postaci, więc korzysta z zaproszenia. Wchodzi do sąsiedniego gabinetu i dowiaduje się, że rzekomy szarlatan słyszał rozmowę trzech Polaków. Ahamkara tłumaczy, że duszy nie można sprzedać, lecz można ją zastawić. Proponuje, że może mu w tym pomóc na pewnych warunkach. Oferuje mu na dwadzieścia lat potęgę, jakiej nie posiada nikt inny. Za jej pomocą Miler będzie mógł wyrządzać krzywdy innym narodom. Będzie miał jednak możliwość czynienia dobra tylko dla nielicznych – wrogowie i ludzie obojętni doświadczą z jego ręki wyłącznie okrucieństw. W zamian za to będzie musiał oddać swoją duszę na sto miliardów lat. Miler przystaje z zapętem na warunki Hindusa. Wtedy Ahamkara wyjmuje złoty medalion i przyciska go do czoła Milera, który na moment traci przytomność. Gdy trzeźwieje, jogin oświadcza, że najpierw pokaże mu przyszłość, jaka czekałaby Niemców, gdyby Władysław się do niej nie wmieszał.

W lusterku pokazanym przez Hindusa Miler widzi ziemię poznańską, na którą zostali przesiedleni Prusacy. Świętują oni i cieszą się z przejęcia ziem polskich. Co jakiś czas pojawia się wśród nich urzędnik, który przypomina, że powinni zająć się pracą, a nie tylko zabawą. Biesiadnicy przekonują go, że do pracy służy im „polskie bydło”, a ich zadaniem jest stać na straży pruskiego honoru. Z czasem okazuje się, że w okolicach

jest coraz mniej Polaków i gospodarka zaczyna upadać. Ziemie poznańskie zasiedlone przez Prusaków są wspierane niemieckimi dotacjami, jednak ci wszystko przepuszczają na zabawę i rzekomo patriotyczne uroczystości. Wkrótce dochodzi do wewnętrznych zamieszek. Prusacy mordują urzędników, w państwie pruskim zaczyna się zajądła wojna domowa. Niszczony jest cały dorobek niemiecki. Obraz na chwilę znika z lusterka, a Ahamkara przypomina Milerowi zasadnicze prawo: kto zasieje zło, nie zbierze dobra. Miler pyta, czy może zobaczyć przyszłość Polaków, Ahamkara zgadza się. W zwierciadélku pojawia się pochod Polaków ze sztandarami głoszącymi stulecie wolności Polski 1908–2008. Uroczystość odbywa się w mieście Polonia w Afryce. Te ziemie Anglia podarowała poznańskim uciekinierom, aby odbudowali tam wolne państwo polskie. Polacy po wydaniu przez Prusy prawa uwłaszczeniowego w 1908 r. uznali, że trzeba zacząć działać. Zrozumieli, że szanse na przetrwanie ma tylko naród, który ciężko pracuje, doskonali się i kształci. Zaczęli być cenieni w Europie za swoją pracowitość, wytrwałość, pomysłowość i dążenie do celu. Wielu Polaków zyskało sławę wybitnych literatów, lekarzy, wynalazców itp. Jeden z nich został nawet papieżem, który przeprowadził reformy w kościele katolickim. Wprowadzono także zasadę, że dzieci mogą mieć tylko ludzie zdrowi i zdolni. Przez to przyrost naturalny był powolny, ale społeczeństwo odznaczało się wyjątkowymi zaletami. Naród był bardzo skromny, życzliwy dla innych nacji, uczciwy, pracowity i samodzielny. Milera zachwyca ten obraz, lecz Ahamkara uświadamia mu, że to się nie stanie. Nie może stać się nic dobrego, skoro on chce czynić zło. Przerażony Polak postanawia zerwać umowę, ale słyszy, że za to grozi śmierć. Jednak nie waha się, jak prawdziwy patriota gotów jest poświęcić życie dla dobra narodu. W tym samym momencie, w którym podejmuje decyzję, budzi się i zdaje sobie sprawę, że siedzi w kawiarni sam. Dopytuje kelnera o Hindusa, ale ten twierdzi, że nikogo takiego nie było w lokalu. Miler wraca do Polski z nowym przekonaniem dotyczącym zemsty – to nigdy nie jest dobre rozwiązanie. Rozliczanie ludzi z ich czynów leży wyłącznie w rękach Boga (to nawiązanie do Listu do Rzymian – fragmentu o obowiązkach chrześcijanina). Człowiek został stworzony do budowania, a nie do burzenia.

Problematyka

Sytuacja Polski pod zaborami

Nowela Bolesława Prusa pokazuje dwie idee, które przyświecały Polakom w drodze do niepodległości. Autor wskazuje, że **trzeba porzucić romantyczne ideały**, gdyż nie ten kraj jest silny, który pozwala ginąć obywatelom, lecz ten, który rośnie **dzięki pracy ich rąk**. Widać tu **motywy pozytywistyczne (kult pracy, racjonalizm)**, które nie są sprzeczne z byciem patriotą.

Komisja kolonizacyjna, która została założona w 1886 r. przez władze Prus, starała się wykupywać ziemie od Polaków, aby osadzać na nich Niemców. W ten sposób próbowano na terenie Wielkopolski i Pomorza Gdańskiego stworzyć osady niemieckie i pozbyć się z tych okolic wszystkich Polaków. Skuteczność komisji była niewielka, dlatego w 1908 r. wprowadzono **przymusowy wykup ziem od Polaków (ustawa o wywłaszczeniu Polaków z ziemi z 20 marca 1908 r.)**. Spotkało się to z licznymi protestami społeczeństwa polskiego, wywołało **bunt i chęć mśczenia się na zaborcy**. Szukano jedynie właściwej metody odwetu. Bolesław Prus, jako zwolennik rozwoju przez pracę, również w tym utworze podkreśla jej znaczenie. Przypomina też, że **jeśli czynimy zło, jego skutkiem może być tylko dalsze zło**.

Zemsta – dobro i zło

Bolesław Prus rozważa temat zemsty. Bohaterowie, Polacy mocno przeżywający sytuację polityczną swojego narodu, uznawali jej zasadność, ale mieli na ten temat zupełnie różne opinie. Goldberg, przedstawiciel myśli romantycznej, mówi o **krwawej zemście na całym narodzie**, np. o celowym rozprzestrzenianiu śmiertelnych chorób. Jego zdaniem za krzywdę należy odpłacić większą krzywdą. Czernski uważał, że należy się skupić na **rozwoju państwa i odbudowie jego potęgi**. Zemsta nie polegałaby na wyrządzaniu krzywdy, ale na wspólnej pracy w imię wyższego dobra.

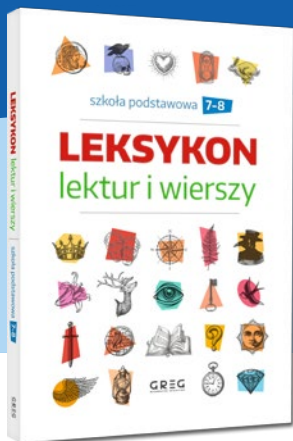
Ku poglądom Goldberga skłania się Milera. Gotów jest zastawić własną duszę za możliwość wyrządzenia zaborcom krzywdy. Zmienia zdanie po ujrzeniu przyszłości. Dociera do niego, że **zemsta polegająca na czynieniu zła nie może prowadzić do polepszenia sytuacji**. W kontekście zmiany poglądów Milera został wspomniany cytat z Nowego Testamentu z Listu do Rzymian, gdzie we fragmencie dotyczącym powinności chrześcijanina zostało zaznaczone, że **nie do człowieka należy wymierzanie sprawiedliwości – ona leży w rękach Boga**, zło należy zwyciężać dobrem. Autor jasno opowiada się za rozwiązaniami niewymagającymi przemocy, w pozytywistycznym duchu ukazuje **wartość pracy i wspólnego działania**, które może prowadzić do sukcesów i rozwoju.

Gatunek i budowa utworu

Zemsta jest **nowelą**. Posiada **jeden wątek – metody walki o niepodległość** – tworzący wyraźną akcję, która prowadzi do **punktu kulminacyjnego (wizja przyszłości Ahamkary)** i rozwiązania, czyli wybrania przez Milera właściwej drogi ku niepodległości. Ograniczona jest liczba bohaterów, brak ich szczegółowych charakterystyk. Pojawia się **element fantastyczny w postaci wizji przyszłości** w zwierciadle Ahamkary, a także **motywu zaprzędawania duszy diabłu** w zamian za zyskanie określonych zdolności. Ciekawym zabiegiem jest też przebudzenie się Milera z pewnego rodzaju letargu. Wydaje się, że wszystkie zdarzenia następują po sobie w kolejności chronologicznej, lecz w realny świat wplata się spotkanie z hinduskim joginem – nie wiadomo, czy jest ono realne, czy też stanowi wytwór wyobraźni Władysława Milera.

Prus zastosował **narrację trzecioosobową**. Osoba opowiadająca o wydarzeniach ma nieograniczoną wiedzę o myślach i uczuciach bohaterów.

Co ciekawe, niektóre elementy opisu przyszłej Polski mogłyby wyjść spod pióra osoby ze zdolnościami wizjonerskimi. Prus niewiele się pomylił, pisząc o stuleciu niepodległości Polski przypadającym na 2008 r., wspominał też o papieżu-Polaku, który faktycznie zasiadł na tronie Piotrowym, choć o wiele później niż miało to miejsce w wizji Ahamkary.

Lektury obowiązkowe znajdziesz w książce
Leksykon lektur i wierszy – szkoła podstawowa klasy 7–8!

Kup na www.greg.pl

Autorzy:

Jakub Bączyński, Olga Gradoń, Adam Karczewski, Anna Kremiec,
Jakub Matusiak, Damian Molicki, Izabela Natódka, Agnieszka Nawrot,
Karolina Rymut, Dorota Stopka, Lucyna Szary, Aldona Szóstak,
Joanna Tomasiak, Weronika Widzińska, Barbara Włodarczyk,
Maria Zagnińska, Kamila Zawadzka

Redakcja i korekta:

Agnieszka Antosiewicz, Karolina Rymut, Joanna Tomasiak,
Weronika Widzińska, Maria Zagnińska

Wydanie I

© Copyright by Wydawnictwo GREG® Sp. z o.o.

Wydawnictwo GREG®

ul. Klasztorna 2B
31-979 Kraków
tel. (12) 680 15 50
www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy GREG® zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana
lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa GREG®.

Projekt okładki:

Aleksandra Zimoch

Layout i skład:

Pracownia Register

Zdjęcia i portrety – domena publiczna.